

С.О.Сисоєва,

завідувач науково-дослідної лабораторії освітології

Київського університету імені Бориса Грінченка

доктор педагогічних наук, професор,

член-кореспондент НАПН України

ОСВІТА ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація. У статті проаналізовано генезис поняття «освіта», подано основні характеристики та ознаки сучасної освіти; обґрунтовано, що сучасна система освіти є відкритою і відповідає всім вимогам синергетичної системи (відкрита, нелінійна, неврівноважена, складна); розкрито суть і методологічні концепти нового інтегрованого напрямку пізнання сфери освіти – освітології.

Ключові слова: освіта, відкрита система, синергетика, освітологія.

Освіта завжди була особливою функцією суспільства й держави і спрямовувалась на формування й розвиток соціально значущих якостей кожної людини як члена суспільства й громадянина держави. Через освіту, як найбільш масовий соціальний інститут, відбувається вплив на формування свідомості суспільства, регулюються процеси свідомого саморозвитку громадян. Як соціальне й культурне явище, освіта є атрибутом людства, невід'ємним його супутником у поступальному русі еволюційного розвитку. Освіта спрямовує життя суспільства, перетворюючи його із сьогоdnішнього суспільства на суспільство майбутнє; формує нове мислення, нове бачення сенсу життя. На думку К. Ясперса, історична концепція людського існування в його цілісності повинна включати в себе й майбутнє [12]. Сучасна освіта передбачає відкритість для новітніх процесів, а її подальший розвиток має спрямовуватись на подолання замкнутості та надання освітньому процесу творчого характеру, що потребує нової освітньої моделі, яка б відповідала реаліям постіндустріального суспільства, тим глобальним змінам в усіх

сферах життя, що зумовлені сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями, стрімкими інтеграційними процесами в світі. Як розв'язати цю проблему? За законами синергетики здатність соціальної матерії до самоорганізації проявляється в тому, що виникнення будь-якої проблеми породжує й засоби її розв'язання, які треба тільки зуміти побачити й використати. Саме тому важливого значення для розвитку суспільства набуває осмислення якісно нових ознак і характеристик сучасної освіти в умовах цивілізаційних змін нашої історичної доби, розуміння тенденцій її розвитку, внутрішніх суперечностей і механізмів прогресу.

Поняття «освіта» останнім часом значно змінило свій зміст. Аналіз генезису цього поняття показує, що воно увійшло у вітчизняний педагогічний лексикон лише у XVIII ст. для позначення розвивального та виховного впливу навчання на особистість. Тривалий час це поняття вживалося як синонім поняття «виховання». Пізніше воно набуло самостійного термінологічного значення, яке пов'язується з навчанням і його формувальним впливом на особистість [1, с.614-615]. Протягом півтора століття освіта розглядалася як нормований процес, спрямований на трансляцію наступним поколінням соціально значущого й культурно-історичного досвіду та забезпечення наступності поколінь (В.С. Ледньов); як процес і результат засвоєння особистістю певної системи наук, знань, практичних умінь і навичок та пов'язаний з ними той чи інший рівень розвитку її розумово-пізнавальної й творчої діяльності, а також морально-естетичної культури (С.У. Гончаренко); як цілеспрямований процес виховання і навчання в інтересах людини, суспільства й держави (Закон України «Про освіту»). Нині вона набула якісно інших характеристик. Освіта сприймається сьогодні як процес зовнішнього впливу на засвоєння індивідом узагальненого об'єктивного, соціального досвіду, норм, цінностей тощо; як спеціальна сфера соціального життя; унікальна система, своєрідний соціокультурний феномен; як сутнісна характеристика етносу, суспільства, людської цивілізації, способів її самозбереження й розвитку; як цілісна єдність навчання, виховання й розвитку, саморозвитку особистості; як збереження культурних норм з орієнтацією на майбутній стан культури; як соціокультурний

інститут, що сприяє економічному, соціальному, культурному функціонуванню і вдосконаленню суспільства; як рівень загальної культури та освіченості людей.

Отже, сьогодні поняття «освіта» розглядається широко, визначається різними контекстами, які можна узагальнити так: освіта - цінність (державна, суспільна, особистісна); система різноманітних навчальних закладів та освітніх установ; особливий процес; різнорівневий результат; соціокультурний феномен; соціальний інститут, що впливає на стан свідомості суспільства.

Щодо розрізнення двох досить близьких, але не рівнозначних понять – «педагогіка» й «освіта», то пошлемося на думку С.У. Гончаренка, який пише, що «освіта є найбільш загальним педагогічним поняттям, яке означає одночасно і соціальне явище, і педагогічний процес. З одного боку, поняття «освіта» вводить об'єкт педагогіки в загальний соціальний контекст, а з другого – дає можливість тлумачити в конкретних поняттях. Багато вчених наполягають на використанні для позначення об'єкта педагогічної науки поняття «виховання», а не освіта» [1, с. 614-616].

На нашу думку, саме особливості сучасного етапу цивілізаційного розвитку людства (глобалізація, інтеграційні процеси, інформатизація суспільства та усіх його інститутів), які змінюють статус освіти для держави й кожної людини, зумовлюють нові вимоги до освітньої сфери й рівня освіченості людини, впливають на характер і закономірності розвитку сфери освіти, поглиблюють відмінність між поняттями «педагогіка» й «освіта». Розвиток педагогіки відбувається у межах її «вічного» предмета – виховання людини. Педагогіка залишається стрижнем для освіти, оскільки у будь-яких проявах (цінність, процес, результат, система інституцій, засіб формування свідомості суспільства тощо) забезпечує її інструментарієм для досягнення освітніх цілей (здобутки дидактики, теорії й практики виховання тощо).

Інший характер мають дослідження розвитку сучасної освіти. Доведено, що внесок системи освіти в економіку будь-якої держави сьогодні є значно вагомішим порівняно з іншими галузями промисловості. З'ясовано, що фактично сума трьох років економічного впливу системи освіти на економіку набагато перевищує за цим

показником всю нафтогазову галузь або сферу високих бізнес-технологій [6]. «Інтелектуалізація» економіки, підвищення ролі освіти для життєдіяльності суспільства, визначальний її на весь соціальний організм – усе це забезпечує пріоритетні позиції освіти в суспільному розвитку, що об'єктивно сприяє зміцненню її зв'язків, взаємодій з іншими науками, як-от філософія, соціологія, культурологія, економіка, політика, теорія управління, право тощо (освітня політика, економіка освіти, соціологія освіти, управління освітою, освітнє право). Взаємодії із зовнішнім середовищем стають для сфери освіти чинником внутрішньої самоорганізації, сприяють самоорганізації її підсистем і є умовою еволюції самої системи освіти. Отже, дослідження розвитку освіти відбувається в міждисциплінарному науковому просторі й передбачає певний контекст.

Таким чином, динаміка змін у розумінні поняття «освіта», розширення соціального й суспільного контексту цього поняття передусім пов'язано із зростанням ролі освіти в життєдіяльності сучасного суспільства. Сучасна освіта реально стає продуктивною силою й гарантом національної безпеки держави. Дедалі більш залежною від знань кожного індивіда стає сучасна економіка, оскільки основним засобом підвищення її ефективності стають людські ресурси (сукупний інтелект та знання людей, їх здатність до інноваційної діяльності, творчі та управлінські якості тощо). В умовах, коли знання й кваліфікація стають капіталом та особистим надбанням кожної людини, «інтелектуальна» економіка зовсім інакше починає взаємодіяти з підсистемою соціального організму, що «продукує» людський капітал – з освітою.

Освіта як сфера життєдіяльності людини і як соціальний інститут є складним соціальним організмом, який функціонує відповідно до законів природи й суспільства. Саме тому систему освіти відносять до складних соціальних систем (Д.А. Ягофаров). Системний характер освіти визначає її взаємозв'язки з іншими соціальними підсистемами – економічною, політичною, культурною тощо і дає можливість під час дослідження враховувати їх кількісно-якісні та структурно-динамічні характеристики. Сьогодні в науковому обігу вживаються (часто як

рівнозначні) поняття «освіта як відкрита система» й «відкрита освіта». Розглянемо, чим вони різняться.

Відкрита освіта розглядається як освітня система, що дає змогу (за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій) самотійно здобувати будь-який рівень освіти у вільному часовому режимі нагромадженням кредитів (балів) з окремих дисциплін. Відкрита освіта характеризується доступністю, гнучкістю та академічною мобільністю. До завдань відкритої освіти, як правило, відносять: підвищення рівня освіти та професійної компетентності; постійний розвиток основних і додаткових освітніх програм, методів, засобів, технологій відповідно до запитів споживачів послуг відкритої освіти; створення, неперервне поповнення й оновлення методичного, матеріально-технічного, інформаційного та організаційного забезпечення освітньої діяльності; розвиток маркетингу й моніторингу ринку освітніх послуг; міжвузівської, міжгалузевої, міжрегіональної та міжнародної інтеграції; зміцнення економічного стану вищих навчальних закладів, матеріального забезпечення викладачів і співробітників за рахунок коштів відкритої освіти [3]. Привабливість відкритої освіти полягає у можливості навчатися в зручному режимі, у різних чи одному навчальному закладі, за різними формами навчання, упродовж різного строку; отримати документ про вищу, професійну або додаткову освіту там, де завершується програма навчання. Відкриту освіту в розвинених країнах здобувають у відкритих (віртуальних) університетах. В Україні відкриті (віртуальні) університети не можуть розвиватись, на наш погляд, з таких причин: недостатній доступ до мереж і висока вартість доступу; відсутність нормативно-правової бази для створення й сертифікації віртуальних університетів і віртуальних структур у вищих навчальних закладах; висока вартість комп'ютерного, програмного забезпечення й розробки навчальних матеріалів; недосконалість системи оцінювання знань для відкритої освіти; низький рівень інформаційної культури викладачів всіх рівнів і підготовки студентів до самотійного навчання [7]. До можливих стратегій розвитку відкритих (віртуальних) університетів в Україні можна віднести: політику низьких цін у галузі телекомунікацій; об'єднання зусиль держави й навчальних закладів у створенні

віртуальних університетів; забезпечення системності в розробці програм професійної підготовки викладачів. Хотілося б наголосити, що сучасна відкрита освіта, як правило, здійснюється за дистанційною формою навчання. Отже, такий контекст розуміння поняття «відкрита освіта» виключно пов'язаний з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Погляд на освіту як відкриту систему відображає істотну ознаку сучасної сфери освіти - об'єктивне перетворення її на окрему самостійну галузь господарства. Водночас відкритість освіти пов'язана: із становленням відкритого українського суспільства; необхідністю ведення діалогу з іншими освітніми системами; розв'язанням проблем полікультурної й міжкультурної взаємодії у соціумі; процесами глобалізації та інтеграції; створенням простору для власного освітнього руху кожної людини.

Система освіти є відкритою, оскільки їй притаманні риси відкритої системи [8]: вона обмінюється з довкіллям речовиною (ресурсами), енергією (фінансами) та інформацією (знаннями). Система освіти є нелінійною (тобто в ній існують обернені зв'язки між змінними в часі та просторі величинами, які описують стан системи), нерівноважною (в ній з певною швидкістю відбуваються різні динамічні процеси), складною (характеризується великою кількістю взаємодіючих підсистем). Отже, систему освіти, як відкриту, нелінійну, нерівноважену й складну, слід віднести до синергетичних систем, що функціонують відповідно до принципу позитивного зворотного зв'язку і здатні змінювати власну структуру, щоб пристосуватися до змін зовнішніх умов свого існування. У системі освіти, як відкритій, за певних умов можуть виникати нові впорядковані структури, що підвищують ступінь її самоорганізації. Відкритість системи освіти, як вихідний принцип, передбачає якісно нові підходи до розуміння розвитку освітньої системи, сутність яких полягає в тому, що початком є не сама система освіти як цілісність в її статичному стані, а людина з її неповторністю як постійне джерело стихійності, неупорядкованості (хаосу) і водночас розвитку.

Погляд на сучасну сферу освіти як синергетичну систему змінює наше уявлення про випадковість та необхідність в освітніх системах, незворотність

освітніх процесів, а також про характер і сутність ентропійних процесів в освітніх системах. Так, флуктуації в суспільному розвитку й у суспільному інтелекті (інновації, винаходи), що впливають на систему освіти й сприймаються часто освітянами як «хаос», відповідно до синергетики мають розумітися як особливий вид регулярної нерегулярності, а не як руйнування системи освіти, оскільки розвиток та самоорганізація відкритих систем відбуваються через хаотичність й неврівноваженість. Прикладом може слугувати винахід сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, який став тією мегафлуктуацією суспільного інтелекту, яка не тільки змінила контури майбутнього, а й стала точкою біфуркації для всієї земної цивілізації, зумовила всі сучасні цивілізаційні процеси, перетворила сферу освіти на синергетичну систему. Тому провідним системоутворювальним чинником домінант розвитку сучасної освіти, є, безперечно, інформатизація суспільства. Століття, в якому ми живемо, є початком нової інформаційної цивілізації, що має нову систему життєвих сенсів, цілей і цінностей. «Інформаційна революція» радикально перетворює топологію освітнього простору, зникає розподіл його на метрополію й периферію.

Інформатизація освіти створила систему домінант розвитку освіти, які можна вважати похідними від неї і які призначені для того, щоб розширити суспільний інтелект до межі мегафлуктуації для досягнення ним (суспільним інтелектом) рівноважної форми. За влучним висловом Олівера Венделла Холмса, розум, розширений новою ідеєю, ніколи не набуває попередніх розмірів. До системи похідних домінант розвитку сучасної освіти можна віднести: глобалізацію освіти, конвергентність освіти, неперервність освіти, доступність освіти, відкритість освіти, фундаменталізацію освіти, капіталізацію освіти (знання й кваліфікація людини стають її капіталом та особистісним надбанням) та її інноваційність.

Інтегрований характер сучасної сфери освіти, складність її як суспільного феномену, розвиток, зумовлений не тільки зовнішніми чинниками, а й власним саморухом, що спрямований на забезпечення відповідності вимогам конкретної історичної доби, - усе це потребує якісно іншого дослідницького підходу до проблем системного функціонування й розвитку освіти. Виникла потреба в розробці нового

наукового напрямку вивчення самої сфери освіти як відкритої синергетичної системи. Становлення нової науки завжди є відповіддю на певний соціальний запит, незалежно від того наскільки він усвідомлюється [9]. Нині різноманітні аспекти освітнього процесу намагаються дослідити представники багатьох наук (соціології, економіки, політології, психології, математики, кібернетики та ін.), тобто вчені, які за родом своєї діяльності не пов'язані з теорією освіти й педагогічними науками. У світовому науковому обігу дедалі частіше вживається термін «едукологія» (у Росії – «образованиеведение»), це комплексна наука про освіту. Вперше цей термін почав вживати Лорі В Хардинг ще у 1951 році у своїх працях (1951, 1956, 1964, 1965 рр.). Він був керівником організації «Асоціація дослідників едукології» у державному університеті Штату Огайо [6]. Остаточно у науковий обіг термін «едукатологія» був введений Е. Стейнер (Elizabeth Steiner) у 1964 році у праці «Логіка навчання й едукатологія». Вона й трансформувала цей термін в «едукологію». Едукологія сприймається сучасними науковцями як нова системна теорія, за якою освіта розглядається в цілому, з тенденціями її розвитку, внутрішніми суперечностями, механізмами прогресу, методами управління, зокрема на державному рівні [6]. Багато дослідників вважають едукологію синтетичною наукою, що інтегрує у собі різні напрями вивчення сфери освіти: філософію і історію освіти, антропологію освіти, психологію навчання, соціологію освіти, економіку освіти, управління освітою, культурологію тощо [4]. Аналіз наукового апарату едукології свідчить про те, що об'єкт і предмет її вивчення завжди сприймаються в контексті системного погляду на сферу освіти, відповідно до окремих напрямів функціонування освітньої галузі: економічної, правової і на формування освіченої людини, визначення фундаментального знань, на розвиток освітньої сфери, її інваріантні характеристики, як наука про освіту в сучасному інформаційному суспільстві, на процес функціонування освітніх систем тощо. На нашу думку, це пов'язано з тим, що побудова наукової теорії кожної науки передбачає чітке визначення її методологічних атрибутів, зокрема власних об'єкта і предмета дослідження. Якщо виходити з того, що едукологія інтегрує (синтезує) в собі науки, які є дотичними до сфери освіти, то стає нереальним визначення апарату цього наукового напрямку, а

Отже, постає питання про самостійність едукології як науки в такому її розумінні. Варто зазначити, що науковці, які вперше стали вживати термін «едукологія» докладно аналізували зміст цього поняття. Е.Стейнер, зокрема, писала, що об'єктом едукології є «все про освіту». Ця дослідниця розглядала едукологію як «проміжний варіант» між педагогікою - наукою про навчання й виховання молоді, об'єкт дослідження якої вважався достатньо вузьким і «ethology» (автор не ризикує дати переклад цього терміну) - наукою про діяльність людини в світі, формування її характеру, об'єкт дослідження якої був занадто широкий [13, с. 50-51].

В Україні новий науковий напрям інтегрованого пізнання освіти - «освітологія» - був запропонований В.О. Огнев'юком, який обґрунтував не тільки об'єкт, предмет й предметне поле освітології, а й філософські засади розвитку цього наукового напрямку [5]. Варто наголосити на вдалій назві нового наукового напрямку, яка поєднує поняття «освіта» й «логос». Деякі російські філософи (В.Ф. Ерн, П.А. Флоренський) вживали термін «логос» у значенні цілісних та органічних знань, що характеризується рівновагою розуму та серця, аналізу та інтуїції. Відповідно до концепції В.О. Огнев'юка освітологія, як науковий феномен найповніше відображає всі знання, що стосуються освіти, а сам науковий термін дає змогу уникнути змішування власне освіти із знаннями про освіту, незалежно від того, за допомогою яких наук їх здобуто. Об'єктом дослідження освітології є сфера освіти в її сталому розвитку [5]. Таке формулювання, на нашу думку, свідчить не тільки про системний всеохоплюючий характер освітніх процесів і явищ, а й чітко визначає, що об'єктом дослідження освітології є відкрита система – система освіти. Отже, об'єкт дослідження освітології істотно відрізняється від інших гуманітарних наук, у тому числі педагогіки, зокрема тим, що освітологія є своєрідною освітньою синергетикою для дослідження сфери освіти.

Предмет дослідження освітології охоплює три позиції, а саме: наявні системи й підсистеми освіти у їх сталому розвитку; умови й чинники, що впливають на цей розвиток; домінанти розвитку сучасної освіти (які визначають вектор розвитку освітніх систем). Такий предмет дослідження характеризується своєю динамічністю і залежністю від суспільних змін.

Освітологія виникла на стику філософії освіти й педагогіки за рахунок виходу наукових знань за межі їх об'єкта й предмета. Освітологія, як і синергетика, вивчає системи із зворотним зв'язком, досліджує не процеси стабілізації, а механізми розвитку, виникнення нових освітніх структур за рахунок руйнування старих, тому синергетичний підхід є найбільш доцільним для дослідження освітологічних проблем. Синергетичний підхід дає змогу розглянути сучасну сферу освіти як взаємодію складних підсистем, здатних до самоорганізації, саморозвитку й самоуправління, а також, і як засіб, що забезпечує інтеграцію різних способів пізнання людиною навколишнього світу, підвищує її творчий потенціал для вільних і осмислених дій, відкритого сприйняття та цілісного усвідомлення світу.

Освітологія, яка вивчає відкриту систему – сферу освіти, є сама відкритою системою, що містить вимогу, зумовленість і ресурс, привнесений в неї із зовнішнього наукового середовища. Саме тому освітологічні дослідження завжди мають міждисциплінарний характер, а науковий інструментарій дослідження відбирається дослідником залежно від мети дослідження. І хоча існує думка, що освітологія, «як синтетична наукова дисципліна», має «інтегрувати щонайменше вісім сфер упредметнених наукових знань» – філософію, соціологію, культурологію, антропологію, психологію, педагогіку, фізіологію, методологію [11], ми вважаємо, що освітологія не інтегрує і не синтезує інші науки, вона «співпрацює» з ними в дослідженнях різних аспектів розвитку освіти, є самостійним науковим напрямом, який через свою синергетичну сутність реалізується на рівні міждисциплінарних досліджень. Для підтвердження цієї думки, можна навести таке пояснення. Визнаючи об'єктивність і необхідність інтеграційних процесів у світі, ми не враховуємо того, що інтеграційні процеси потрібні і в науці. Вони спрямовуються на об'єднання зусиль учених у розв'язанні актуальних проблем теорії й практики освіти. Сьогодні не має проблем «простих», вони складні й комплексні, оскільки відображають об'єктивну реальність - складну, динамічну, невизначену. Саме тому освітологічні дослідження завжди проводяться в певному конкретному контексті, оскільки врахувати одночасно всі чинники, що впливають на сферу освіти, практично неможливо. Варто також зазначити, що сьогодні в гуманітарних науках

спостерігається перехід від чітко окреслених понять до менш чітких («розмитих»). З погляду сучасної постнекласичної методології, потреба в таких нечітких поняттях приховується не стільки в недостатній проникливості людського розуму, скільки в складності самого світу, відсутності в ньому чітких меж, у всезагальній змінюваності, «плинності» речей. Такі нечіткі поняття виявляються ефективними у пізнанні складних динамічних систем [10].

Упорядкувати основні категорії освітології можна на основі холістичного підходу, який дає можливість цілісно розглядати як проблеми створення наукової теорії освітології, так і напрями її реалізації на практиці. Цілісність – одна з провідних категорій освітології, яка дає змогу досліджувати освітні процеси на основі принципу якості, відображуючи якість процесу в якостях результату (А.І. Субетто).

Предмет дослідження освітології спрямований на вивчення зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на розвиток освітніх систем. До зовнішніх чинників ми відносимо: економічні, культурно-історичні, демографічні, суспільно-політичні, соціальні. До внутрішніх - домінанти розвитку самої сфери освіти, які визначають напрями інноваційної політики у сфері освіти, спрямованої на підтримку інноваційної освітньої діяльності як відповіді на інновації в суспільстві. Інноваційна діяльність також не уникає помилок, оскільки вона пов'язана з пошуком та експериментуванням. Саме тому чітке визначення домінант розвитку сучасної освіти сприяє правильному вибору вектора та обґрунтованості змісту освітніх інновацій. Формування інноваційної системи освіти, адекватної умовам інформаційного суспільства - одне з найважливіших завдань освітології.

Сфера освіти є цілісним динамічним утворенням, яке складається з нерозривно пов'язаних між собою елементів, що створюють її динамічну структуру. Вона має тенденцію до розвитку й самоорганізації, характеризується доцільністю, взаємодіє з іншими системами соціального організму і впливає на їх розвиток. Системний аналіз як метод підготовки та обґрунтування розв'язання комплексних проблем освіти, а також системний підхід, що висвітлює освітні явища, які мають множину взаємопов'язаних елементів, об'єднаних спільністю функцій і мети,

єдністю управління і функціонування (С.У. Гончаренко), слугують відображенням системного підходу в дослідженнях освіти як цілісного суспільного феномену. Системний аналіз є основою розробки методології дослідження феномену освіти, виявлення цілей і цінностей сучасної освіти, проведення аналізу основних доміант розвитку освіти, а також виявлення інституційних компонентів сфери освіти та їх системотвірних зв'язків, чинників, які впливають на їх функціонування.

Діяльнісний підхід у дослідженнях сучасної освіти необхідний для експлікації теоретико-методологічних і методичних положень та узагальнень у педагогічній практиці, суб'єктно-орієнтованій організації та в управлінні освітньою діяльністю учнів, студентів, магістрантів, аспірантів тощо. Особистісний підхід може застосовуватися як методологічний інструментарій дослідження, зокрема, коли аналізуються освіта як особистісна цінність, особисте надбання й капітал особистості, як її соціальний захист в умовах соціально-економічних трансформацій ринку праці, безробіття. Компетентнісний підхід у дослідженні сфери освіти забезпечує визначення вектора професійної підготовки компетентної особистості, компетентного фахівця, якщо компетенції розглядати як «місток», що з'єднує студентів з їх майбутньою професійною діяльністю.

В освітню практику сьогодні активно впроваджуються різні освітні парадигми (особистісно орієнтована, парадигма компетентнісної освіти, відкритої освіти тощо). Водночас аналіз змісту сучасних освітніх парадигм показує, що жодна з них не може забезпечити комплексного розв'язання проблем, які висуваються сьогодні перед освітою. Внаслідок динамічності, неоднозначності і нелінійності сучасного суспільного розвитку інтегровану сутність освіти неможливо відобразити жодною парадигмою, що спрямована на реалізацію власних парадигмальних доміант. Освітологія здатна найбільш ефективно долати суперечності між вимогами суспільства до освіти та реальним станом її розвитку. Наведемо деякі можливі напрями таких досліджень, що згруповані у дослідницькі модулі.

1) Ретроспективний аналіз філософських концепцій формування й розвитку освіченої людини з метою встановлення взаємовідносин між різними

групами людей всередині системи освіти як типу соціальних пріоритетів, що складаються, та притаманні лише освітнім процесам.

2) Система «вчитель-учень» як співтовариство, в якому відбувається безперервний інтелектуальний та особистісний розвиток суб'єктів взаємодії. Розвиток учня (студента, дорослого тощо), як інваріант освітології й мета кожного освітнього процесу. Дослідження взаємозв'язку цілей різних етапів освіти з рівнем досягнення людиною власної акме-вершини. Освітологічні засади навчання, орієнтованого на поєднання різних рівнів пізнавальної діяльності. Освітологічні аспекти співпраці, партнерства, виховання.

3) Створення оптимальних освітніх моделей. Залежність процесу та результатів освіти від рівня теоретичних підходів до розробки навчальних планів і програм на діагностичній основі, від наявності об'єктивних критеріїв та показників ефективного функціонування навчального закладу.

4) Наступність як універсальна філософська категорія. Реалізація наступності як конструктивне заперечення попереднього (етапу, досвіду, знання тощо). Адаптація до нового як найважливіший компонент наступності.

5) Економічні механізми розвитку освіти. Дослідження основних категорій ринкової економіки щодо застосування їх до освітніх систем у сфері виробництва освітніх послуг; формулювання основних закономірностей і тенденцій розвитку функціонування освітнього ринку як галузевого; дослідження проблем функціонування освітніх систем в умовах глобальної конкуренції та обґрунтування механізмів їх розв'язування.

6) Вивчення проблем детермінованості позиції учня (студента, дорослого тощо) політичною та економічною ситуацією в державі: освітній процес завжди «замовляється» і зумовлюється конкретним соціумом, потребами суспільства. Такі закономірності передбачають наявність зв'язків між основними елементами освітньої системи. Ці зв'язки є професійно орієнтованими, характеризуються акмеологічною спрямованістю і розвиваються відповідно до потреб цілісності та єдності навчання, учіння й самоосвіти.

7) Розв'язання суперечностей між необхідністю модернізації змісту освіти та відсутністю відповідних механізмів. в наслідок того, що зміст освіти розробляється, Суперечність виникає внаслідок того, що зміст освіти розробляється, як правило, у зовнішньому відносно навчального закладу середовищі. Проте темп розвитку науки випереджає практику – сферу її застосування. Освітній заклад виступає посередником між наукою і виробництвом. Водночас такі дидактичні характеристики, як структура, форми, метод, можуть бути інерційними і гальмувати розвиток усієї сфери освіти. Інноваційна спрямованість освітнього процесу дає змогу формувати такий зміст освіти, який характеризується соціальною новизною та можливістю використання його як критеріїв освітньої діяльності та рівня практичної спрямованості освіти.

8) Дослідження освітніх систем економічно розвинених країн.

9) Імпульси, що зароджуються у самій сфері освіти.

Практичну значущість також можуть мати освітологічні дослідження, спрямовані на підтримку освітньої політики (планування та прогнозування розвитку освіти), на задоволення принципово нових вимог з боку економіки до системи освіти (зорієнтованість на реальні потреби й економічні проблеми суспільства; інноваційність; гнучкість і динамічність; неперервність; забезпечення можливості навчання без відриву від виробництва; однакова за якістю освіта в різних регіонах країни; особистісна зорієнтованість; інтерактивність; відкритість й доступність; зорієнтованість на формування освіченої людини).

Варто наголосити, що в результаті лише узагальнення практичного досвіду не можна створити сучасну наукову теорію освітології. Науковий статус і соціальний престиж тієї чи іншої науки багато в чому залежить від рівня опрацьованої в ній теорії як вищої, найбільш розвинутої організації наукових знань, які дають цілісне уявлення про закономірності та істотні зв'язки певної галузі дійсності – про об'єкт теорії [2]. Освітологічний контекст дослідження освітніх процесів та явищ дає змогу в іншому науковому ракурсі зрозуміти характер і сутність суспільного феномену – освіти. Більш того, освітологія, поступово долаючи межі міждисциплінарних наукових досліджень, перетворюється на нову

світоглядну парадигму, спрямовану на розвиток суспільства засобами освіти.

Література

1. Гончаренко С.У. Освіта / С.У. Гончаренко // Енциклопедія освіти, Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г.Кремень. - К.: Юрінком Інтер, 2008. - 1040 с. - С. 614-616.
2. Гончаренко С.У. Побудова педагогічної теорії / С.У. Гончаренко // Пед. газ. - № 11 (148), листопад, 2006. - С.5.
3. Мануйлов В., Галкин В. Открытое образование: перспективы, рациональность, проблемы / В. Мануйлов, В. Галкин // Высшее образование в России, 2004. — №1. — С.93–103.
4. Мицкевич Н.И. Эдукология: инвариантные характеристики / Н.И. Мицкевич //Адукатор.-№ 1(17), 2010. - С.21-27.
5. Огнев'юк В.О. Філософія освіти в структурі наукових досліджень феномену освіти / В.О. Огнев'юк // Шлях освіти.- № 4 (54), 2009. - С.2-6.
6. Свиридов О.А. Теория и методология функционирования образовательных систем : диссертация... д-ра экон. наук : 08.00.01 / О.А.Свиридов. - Йошкар-Ола, 2006. - 363 с.
7. Сисоєва С.О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу : [моногр.] / С. О. Сисоєва. – Хмельницький : ХГПА, 2008. – 324 с.
8. Стрельник О.Н. Концепции современного естествознания: конспект лекций / О.Н. Стрельник. - М.: Издательство Юрайт; Высшее образование, 2010. - 224 с.
9. Субетто А.И. Принцип, законы и структура науки об образовании – образованиеведение. Императив Неклассического синтеза / А.И. Субетто // «Академия Тринитаризма», М., Эл. № 77-6567, публ. 10892, 19.12.2003.
10. Тестов В. Качество и фундаментальность высшего образования / В. Тестов //Высшее образование в России.- №10, 2008.- С.89-92.
11. Фурман А. Освітологія як синтетична наукова дисципліна: проблеми завдань, об'єкта, предмета, методу / А. Фурман //Вітакультурний млин. - Модуль 3,

2006. - С.4-9.

12. Ясперс К. Смысл и назначение истории / Карл Ясперс ; пер. с нем. – М. : Политиздат, 1991. – 527 с.

13. Steiner Elizabeth. Educology of the Free. - New York: Philosophical library, 1981. - 69 p.